

**БАН в представите и оценките на
българското общество
Национално представително
проучване
(май – юни 2018г.)**

ВЪЗЛОЖИТЕЛ: БАН

ИЗПЪЛНИТЕЛ: АЛФА РИСЪРЧ

Съдържание

I. ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОВЕДЕНОТО ПРОУЧВАНЕ.....	2
1. Основна цел, предмет и обект на проучването	2
2. Задачи и изследователски въпроси	2
3. Характеристики на проучването и структура на извадката	3
II. РЕЗЮМЕ/ ОСНОВНИ ИЗВОДИ	5
III. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ	9
1. Интерес към науката. Роля на науката и научните институции за развитието на обществото	9
1.1. Интересът на съвременния българин към науката	9
1.2. Образът на науката и мястото ѝ в обществото. Природните и социалните науки	11
1.3. Развитие на науката в България.....	13
2. Запознатост и възприятие на БАН в контекста на други основни институции. Мисията и ролята на БАН и нейните институти.....	14
2.1. Оценка за дейността на БАН в сравнение с други ключови държавни и обществени институции	14
2.2. Позициониране на БАН спрямо останалите научни и изследователски институции	16
2.3. Мисия и социална роля на БАН	18
3. Публичен образ и разпознаваемост на отделните страни от дейността на БАН.....	20
3.1. Събирателен образ на БАН – силни и слаби страни.....	20
3.2. Идентификация на БАН и разпознаваемост на нейните институти, учени, постижения	22
3.3. Обществени представи за финансирането и администрацията на БАН	26
4. Науката като приоритет и отразяването на дейността на БАН.....	27
.....	29
5. Социално-демографски фактори, влияещи върху отношението към науката и БАН.....	30
6. Науката като кариера и науката в ежедневието.....	31

Приложение 1 – Въпросник, едномерни и двумерни разпределения

Приложение 2 – Коефициенти на корелация (Cramer & approx.Sig)

I. ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОВЕДЕНОТО ПРОУЧВАНЕ

1. Основна цел, предмет и обект на проучването

Настоящото проучване е възложено от Българска академия на науките. Основните му **цели**, съгласно Техническото задание, са:

- ✓ Да установи нагласите и отношението на българското общество към българската наука
- ✓ Да установи отношението към БАН като система от научно-изследователски институти, изпълняващи специфични функции за социално икономическото развитие на страната, духовното развитие на българската нация, изучаването и осмислянето на основните процеси в трансформиращото се българско общество.

Предмет на изследването са нагласите и отношението на българското общество към БАН като академичен център, обединяващ усилията на водещи български учени и създаващ върхови постижения в съвременната наука. Предмет на изследване са също така представите и оценките на българските граждани за функциите, които БАН изпълнява по отношение на обществото и икономиката, както и за степента, в която институтите на БАН успяват да отговорят на очакванията на обществото за създаване на модерна и социално полезна наука, с ясно изразени ефекти в социален и икономически аспект.

Обект на социологическото изследване е пълнолетното население на Република България (18+ г.).

2. Задачи и изследователски въпроси

В съответствие с поставената обща цел пред изследването, следва да бъдат решени следните **задачи**:

- ✓ Да се получат обобщени данни за представите на българските граждани за ролята на БАН в живота на обществото или доколко в съвременните условия БАН като академична институция допринася за просперитета на обществото и нацията.
- ✓ Да се установи степента на информираност на българското общество за приносите на учените и институтите от БАН за развитието на българската наука, за внедряване на нови технологии и съвременни процеси в икономиката, за духовното развитие на българската нация и изграждането на високо национално самочувствие, базирано на реални върхови постижения в областта на науката.
- ✓ Да се проучи дали българските граждани имат реална представа за основните функции, които БАН изпълнява.
- ✓ Да се оцени доколко успешна е ролята на БАН за развитието на образованието - както висше, така и средно - чрез ученическия институт.
- ✓ Да се установи до каква степен се познават конкретни постижения на учените в БАН, доколко се гордеят с тях, доколко се познават конкретни имена на учени от БАН.
- ✓ Да се установи какво доверие имат българските граждани към БАН и учените, работещи в БАН. Да се сравни доверието към БАН в съпоставка с други национални институции, като Парламент, Министерски съвет, Съд, Полиция, Медии и т.н.
- ✓ Да се проучи какви са очакванията на българското общество към БАН като академична институция и представите за това какви би следвало да се приносите на БАН за развитието на българското общество и българската икономика.

Въз основа на задачите, Техническото задание конкретизира следните изследователски въпроси:

- ✓ Каква е ролята на БАН за развитието на българската наука и българското общество като цяло?
- ✓ Как съвременната наука, създавана от БАН, допринася за изграждане на информирани и образовани българи?
- ✓ Да се установи какво доверие имат българските граждани към БАН и учените, работещи в БАН. Да се сравни доверието към БАН в съпоставка с други национални институции, като Парламент, Министерски съвет, Съд, Полиция, Медии и т.н.
- ✓ Да се установи степента на информираност на българското общество за приносите на учените и институтите от БАН за развитието на българската наука, за внедряване на нови технологии и съвременни процеси в икономиката, за духовното развитие на българската нация и изграждането на високо национално самочувствие, базирано на реални върхови достижения в областта на науката.
- ✓ Да се проучи дали българските граждани имат реална представа за основните функции, които БАН изпълнява.
- ✓ Да се оцени доколко успешна е ролята на БАН за развитието на образованието - както висше, така и средно
- ✓ Да се установи до каква степен се познават конкретни постижения на учените в БАН, доколко се гордеят с тях, доколко се познават конкретни имена на учени от БАН.
- ✓ Има ли място за суеверията в живота на съвременния българин?

3. Характеристики на проучването и структура на извадката

Техническите характеристики на проведеното национално представително проучване е както следва:

Характеристики на проучването	
Период на провеждане на изследването на терен	08 юни 2018 г. – 25 юни 2018 г.
Таргет групи	Пълнолетното население на страната /18+/
Вид на проучването	Национално представително за страната
Обем на извадката	1200 ефективни интервюта
Метод на формиране на извадката	Стратифицирана по регион на местоживееене и тип населено място с подбор на респондентите по квота въз основа на признаците пол, възраст, образование
Метод на набиране на информацията	Пряко стандартизирано интервю лице-в-лице по домовете на интервюираните лица
Стохастична грешка	Max +/- 2.9 при 50% дялове, Min +/- 0.8 при 5% дялове

В рамките на националното представително количествено проучване структурата на извадката е следната:

Структура на реализираната извадка		
Пол	Мъж	47 %
	Жена	53 %
Възраст	18-30 г.	18 %
	31-40 г.	19 %
	41-50 г.	16 %
	51-60 г.	17 %
	61 г.+	30 %
Тип на населеното място	София	21 %
	Областни градове	33 %
	Малки градове	19 %
	Села	27 %
Образование	Висше/ полувисше	24 %
	Средно	51 %
	Основно и по-ниско	23 %
	Без отговор	2 %
Етническа принадлежност	Българин	87 %
	Турчин	7 %
	Ром	4 %
	Друго	1 %
	Без отговор	1 %
Брой лица в домакинството	Един	15 %
	Двама	32 %
	Трима или четирима	40 %
	Над четирима	12 %
	Без отговор	1 %
Деца в семейството	Пълнолетни деца	51 %
	Непълнолетни деца	24 %
	Без деца	23 %
	Без отговор	2 %
Приблизителен месечен доход, разпределен между всеки член от домакинството	Под 200 лв.	9 %
	201-300 лв.	22 %
	301-500 лв.	37 %
	501-800 лв.	20 %
	Над 801 лв.	9 %
	Без отговор	3 %
Социално положение	Учащ	4 %
	Работник, упражняващ ръчен труд	26 %
	Служител, не ръчен труд	26 %
	Интелигенция, свободни професии	4 %
	Частен собственик/самонает/	5 %
	Земед. стопанин	1 %
	Безработен	6 %
	Пенсионер	26 %
	Домакиня	0,5 %
	Друго	1 %
Без отговор	0,5 %	

II. РЕЗЮМЕ/ ОСНОВНИ ИЗВОДИ

- Националното представително проучване показва, че българите се отнасят към науката и научните постижения като към високо престижна и важна за развитието на обществото и отделния човек дейност, но в личен план се интересуват относително слабо от тях. Сравнявайки с резултатите от проучването на Специализирания Евробарометър /401/1, българите се оказват много близки до другите европейци както по вярата си в науката и възможностите, които предоставя на бъдещите поколения, така и по тревогите си за прекомерно бързите промени, които тя предизвиква в обществото и за рисковете от злонамерено и неетично използване на научните открития.
- Налице е обаче съществена разлика в интереса към науката. Средно за ЕС 53% се интересуват от науката, докато за България този дял е 35%. У нас основно младите, висшистите, по-високостатусните групи са тези, които проявяват по-голям интерес към науката и са най-големи оптимисти за нейното развитие. Науката привлича преди всичко хората с по-високо образование, с по-широк хоризонт и гледащи по-напред в бъдещето. По-голяма концентрация на хора с такъв социален профил има точно сред младежите и хората в активна възраст от столицата и големите градски центрове, чиито по-големи доходи идват от заетост във високотехнологични и основани на знанието сектори.
- Образът на природните науки в масовите нагласи е по-позитивен, отколкото на социалните. На науката се разчита основно за изучаване и противодействие на негативни природни явления, болести и пр., и в по-малка степен за по-доброто функциониране на обществото, или опознаването на човека. Увеличаващите се в съвременния свят остри психологически, социални и екзистенциални проблеми отварят широко вратата за други „експерти“ и „лечители“, извън науката, което е допълнителен фактор за по-ниското доверие в тези области.
- Цялостните обществени нагласи по отношение на науката и нейната роля в обществото са позитивни, но оценките за развитието на науката в България са по-сдържани. Налице е практически пълен паритет между хората, които смятат, че през последните 5 години науката в България се развива в положителна и в отрицателна посока (по 19.4%). Мнозинството, малко под 60 на сто, застава в по-неутралната и донякъде конформистка позиция – „без промяна, поддържа добро равнище, но липсват значими научни постижения“.
- В рамките на този социален контекст – позитивно отношение към науката по принцип, но слаб личен интерес и по-критично отношение към развитието на науката в България през последните години – се формират обществените нагласи към БАН, нейната мисия, роля в обществото и оценката на конкретните страни от дейността ѝ.
- В условия на сериозна криза и ерозия на доверието към ключови държавни и обществени институции през последните години, Българската академия на науките успява да запази

¹ http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_401_en.pdf

относително високо положително отношение към себе си – както в абсолютно изражение, така и в сравнение с други институции. С 48.8% положително отношение, 45.9% неутрално и 5.3% отрицателно, БАН се отличава с изключително благоприятно съотношение между позитивни и негативни оценки – 9:1.

- Общо 83% от анкетиранияте в отговор на свободен въпрос посочват организация, или институт, които свързват с науката в страната. Сред тях БАН, въпреки всички проблеми през последните години, остава най-силно разпознаваемата чисто научна институция – със 70.6%, докато на второ място са университетите с 43.5%.
- Същевременно, въпреки много по-голямата популярност и историческа значимост на БАН и университетите, техните позиции са в относително отстъпление, когато става въпрос за институции, съдействащи за решаване на конкретни социално-икономически проблеми и предлагане на управленски решения. В този случай, те са изравняват по значимост с изследователските центрове на бизнеса. Общо 71.5% свързват университетите в голяма или в известна степен с изпълнението на тази роля, 70.4% свързват с нея БАН, а точно 70% - смятат, че тя се изпълнява от лабораториите на бизнеса. Би било добре БАН да бъде много по-активна в реализацията и отстояването на тези си позиции. Още повече, че докато 68% от анкетиранияте смятат, че БАН изпълнява ролята си на научен център, то за експертно консултативен така смятат 53%. На тази основа може да се формулира хипотезата, че именно по-слабата идентификация на БАН с експертно-консултативните дейности стои в основата на отстъплението и практическото изравняване на позициите ѝ с университетите и частните изследователски лаборатории, когато става въпрос за управленска и приложна дейност.
- В сферата на другите, съпътстващи дейности най-високи очаквания към БАН има за изработването на прогнози – почти три четвърти от пълнолетните българи смятат, че е необходимо Академията да прави различни видове прогнози. Следват дейности, свързани с образованието на ученици и студенти (57.4%), както и консултантски дейности за разработване на политики (51.7%). Относително най-слаби са очакванията Академията да допринесе за повишаване образоваността на населението, но и тук делът достига почти 50 на сто
- В общественото мнение най-слаба е идентификацията на БАН с „духовен център“ – едва 20.9% смятат, че тя представлява такъв център. 32% не смятат, че трябва да има такава роля, 37% - заявяват, че не могат да преценят. Твърде е възможно тези ниски позиции да се дължат на двукратно значение на думата „духовен“ – „просветителски“ и „религиозен“. Хората, за които конотацията „религиозен“ е доминираща, отхвърлят тази ѝ роля, тъй като тя е антипод на науката. Прави впечатление, че сред висшистите, хората със свободни професии и столичани делът на отхвърлящите тази ѝ роля се колебае между 43 и 50 на сто. Ако БАН иска да работи в тази посока, би следвало да положи целенасочени усилия, да разясни по-добре мисията си и да постигне публичност на резултатите си в това поле.

- В събирателния образ на БАН доминира представата за Академията като един от символите на българския духовен капитал – повод за самочувствие и гордост. Над две трети от анкетирания споделят тезата, че *„постиженията на учените от БАН са повод за гордост и национално самочувствие“* (68.1%).
- При преминаването обаче към едно по-конкретно равнище, т.е. когато БАН се разглежда в контекста на настоящата си ежедневна дейност, се наблюдава специфично разпластяване на общественото мнение. Позитивните оценки намаляват, рязко се увеличава дялът на хората без мнение, особено в две направления, в които БАН често е критикувана медийно – прекалена ориентация към теоретичната наука и прекалено раздут щат. Към момента високият символен капитал на БАН възпрепятства ръста на негативни нагласи към институцията, но при продължаването на тази критика и при липса на адекватен отговор чрез настоящата дейност на Академията и съвременните ѝ постижения, неутралните мнения лесно могат да бъдат обърнати в негативни.
- Българските граждани имат обща представа за структурата и обхвата на БАН, но не и за нейната администрация. Най-голяма част от хората се колебаят между една от двете опции – *„БАН се състои от институти и академици, които работят в тях“* (39.6%) и по-разширената - от *„институти и академици, които са както от БАН, така и от университетите и институции в сферата на културата* (31.8%). Мнозинството, 63% нямат представа за администрацията на БАН, 9% смятат, че тя е раздута, а 12.5%, обратното, че тя е малка.
- В отговор на свободен въпрос *„кои институти на БАН са им известни“*, анкетирания изброяват общо 44 института, като посочват основно научни области – напр. институт по математика, по физика, метеорология и пр. Почти 45% от анкетирания са посочили поне един институт на БАН, дори и името да не е прецизно цитирано. Две тенденции правят впечатление – първо, най-разпознаваеми са институтите, които най-често присъстват в медиите заради приложните си резултати; и второ, институтите, свързани с природните науки, са по-популярни от социалните и хуманитарни науки.
- Относително слабата запознатост с конкретната научна дейност на Академията проличава и в отговорите на отворения въпрос за конкретните области, или постижения на българската наука. Въпреки разнообразието от 90 посочвания, общият дял на анкетирания, които са отбелязали поне едно постижение, или област, достига едва 34.9%. Изключително слабо е равнището на конкретика. Би било добре да се изработи специална комуникационна стратегия за популяризиране на българските научни постижения. Това би позволило историческият символен капитал на БАН да бъде уплътнен и от знания за съвременните и постижения.
- Идентифицирането на конкретни имена на учени от БАН следва общата тенденция на относително слаба запознатост на гражданите с нейната конкретна дейност. 29.3% от анкетирания посочват общо 121 имена. Най-често се посочват медийно известни учени, както и фигури от близкото минало.

- Сред българските граждани категорично доминира мнението, че науката и научно-приложните дейности трябва да бъдат *национален приоритет, защото те са в основата на по-доброто развитие на страната* (61.4% смятат така), а не обратното – *България първо да стане по-богата, и едва тогава да започне да отделя повече средства за наука и научно приложни дейности* (мнение, споделяно от 38.2%). Същевременно, 67% от анкетираните (и 87% от висшистите) смятат, че развитието на науката, подобно на другите страни в ЕС, трябва да бъде приоритет и за България. Въпреки тази категорична позиция, когато стане въпрос конкретно за финансирането на БАН, мненията се поляризират. 43.2% смятат, че БАН разчита прекалено много на държавата, вместо да се опитва да привлича външно финансиране. 53.4% са на обратното мнение - БАН получава недостатъчно финансиране от държавата, което пречи на развитието на науката.
- Именно високата ценност и значение, придавани на развитието на науката, определят очакванията към усилията за нейното развитие, които гражданите възлагат на правителството, а на медиите – за нейното отразяване. Мнозинството от анкетираните, 68.5%, са на мнение, че правителството не прави достатъчно за развитието на науката в България. Аналогични са оценките и за медийното отразяване на БАН – според 67.9% от анкетираните то е недостатъчно.
- Основният фокус в интереса на българите към дейността на БАН са високите научни постижения и успехите на младите учени. Тези нагласи трябва да бъдат използвани, за да се привлича интереса на обществото и да се повишават знанията на хората за конкретната дейност на БАН и за днешните ѝ постижения. Само на това може да се базира в дългосрочен план устойчивия позитивен образ на БАН и българската наука. По-сериозно би трябвало да се популяризира и ролята на БАН за подготовката на млади учени. Благоприятно обстоятелство е, че мнозинството има позитивно мнение за тези страни от дейността на Академията – основно при подготовката на докторанти и млади учени, както и включване на представители на Академията като преподаватели във висшето образование, а по-слабо – и за работата с таланти ученици. Предвид високото реално и символно значение на последната отговорност е добре този аспект, както и информацията за него, да се засилят.
- Негативният извод от проучването е, че относително малко хора се интересуват от наука, а образователната система слабо стимулира учениците да се занимават с нея. Като резултат, е налице съществен риск през следващите години човешкият потенциал в науката рязко да намалее, а с това – и общата образованост и информираност на хората, което от своя страна да доведе до намаляване и на подкрепата за развитието на науката.
- Позитивният извод от проучването е, че науката, научните институции, БАН запазват престижа си в българското общество. Науката продължава да пребивава в регистъра на високото, престижното и ценното, дори и когато ежедневието я „загърбва“. Поради това е налице и висока обществена подкрепа за приоритетно финансиране на науката, за необходимостта от сериозен ангажимент към нея от страна на правителството и медиите. В събирателния образ на БАН ролята ѝ на научен център е основен фокус, по-слабо е

идентифицирането ѝ с експертно-приложната дейност. Огромното мнозинство от хората настояват за балансирано развитие на фундаменталната и приложната наука и усилията в това направление трябва да намерят своята публичност.

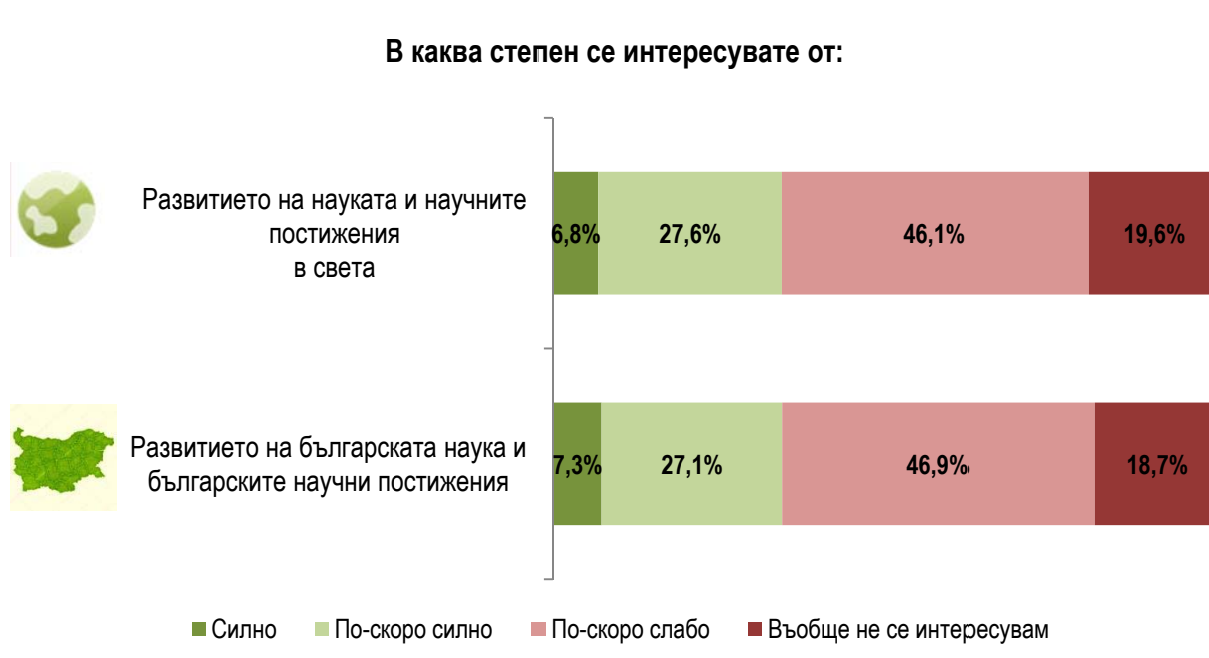
III. АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

1. Интерес към науката. Роля на науката и научните институции за развитието на обществото

1.1. Интересът на съвременния българин към науката

Проучването регистрира относително скромнен интерес на съвременния българин към науката и научните постижения – както световните, така и българските. В съотношение почти две към едно анкетираните проявяват по-скоро слаб, или никакъв, отколкото силен интерес към науката.

Графика 1

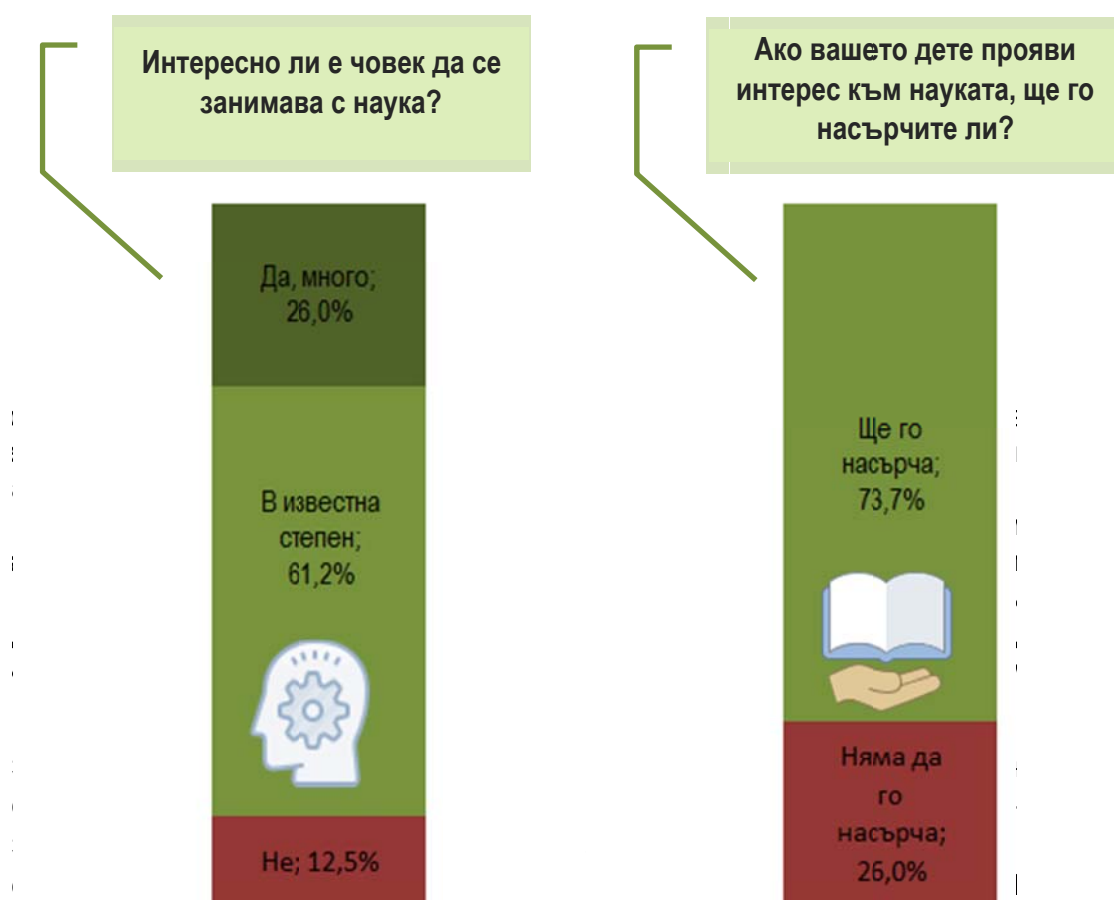
По-висок от средното е интересът към науката сред младите хора и учащите се, но и при тях ниската заинтересованост преобладава над силната (55%:42%). Единствените групи, които се отличават с подчертан интерес, са висшистите и хората с най-високи доходи. В съотношение приблизително 3:2 те декларираат, че следят както развитието на световните научни постижения, така и на българските.

По отношение на интереса към световната и към българската наука, както е видно и от *Графика 1*, няма съществени различия между двете. Хората, които имат интерес, следят тенденциите и в двете полета, докато онези, които нямат, не следят в нито едно от тях. Тази картина може да се приеме и като своего рода индикатор, че общественото мнение не ги разглежда като антиподи. Без значение, дали е българска или световна, науката привлича преди всичко хората с по-високо образование, с по-широк хоризонт и гледащи по-напред в бъдещето. По-висока концентрация на

хора с такъв социален профил има точно сред онези младежи и хора в активна възраст, чиито по-големи доходи идват от заетост във високотехнологични и основани на знанието сектори.

Въпреки че интересът към науката и научните постижения от страна на съвременния българин може да бъде определен като умерен към слаб, то науката сама по себе си е запазила престижа си на увлекателно, престижно и благородно занимание. Всеки четвърти анкетиран твърди, че според него заниманието с наука е много интересно, още 61% - в известна степен. Едва 12.5% са убедени в обратното. Почти 74% биха насърчили собственото си дете да се занимава с наука, а 26% не биха го направили.

Графика 2

Отново същите социални групи – младите хора, висшистите, представителите на свободните професии и интелигенцията – са онези, които виждат в науката възможностите, интересната професия и вълнуващите открития, а не толкова битовите неволи. Позитивните резултати, които получаваме в отговор на тези два въпроса, са отражение на съхраненото разбиране за науката като ценност и престиж. Докато личният интерес към науката е отражение на ежедневните информационни практики на българина в конкуренция с други теми и проблеми, то нагласата му към заниманието с наука е отражение на нормативното, ценностното разбиране за науката. Регистрираните резултати показват, че науката продължава да пребивава в регистъра на високото, престижното и ценното, дори и когато ежедневието я „загърбва“.

1.2. Образът на науката и мястото ѝ в обществото. Природните и социалните науки

Образите на различни аспекти от науката и научните открития, които битуват в съзнанието на българите, потвърждават извода за позитивното им възприемане. По-детайлното разглеждане обаче прибавя и някои съществени нови нюанси. Помолени да споделят своето мнение, дали са съгласни или не със седем различни твърдения за науката, ротирани по време на проучването, анкетираните ги ранжират по следния начин:

Графика 3

Може да се обобщи, че в масовите представи доминират три устойчиви образа на науката:

- ✓ Науката като прогрес и шанс за човечеството да преодолява проблемите, с които се сблъсква - разширяване на възможностите на сегашните и бъдещи поколения;
- ✓ Научното изследване като етика – необходимост от спазване на определени етични принципи, за да не бъде поставяно в риск човечеството. Това е една много широка тема, която периодически набира сила и която именно поради опасенията на хората от провеждането на „скрити експерименти“ може както да фокусира вниманието върху реални проблеми, така и да бъде използвана за създаване на страхове и манипулации. Множество социални проучвания през последните години показват, че българите споделят различни пропагандни внушения за „световен заговор“, за медицински

експерименти и пр., които могат да бъдат насочени към генериране на негативни нагласи към науката и учените;

- ✓ Двукратен образ на науката - позитивен, като неизменна част от живота на хората, но и негативен – като прекалено зависимост от нея. Интересното е, че и двата образа на науката съжителстват у българина – както този, че животът ни е невъзможен без научните открития, така и този, че ставаме прекалено зависими от тях, което ни превръща в „рисково общество“. За момента преобладава позитивната конотация, но поради високата чувствителност към проблема за „опасните научни експерименти“, е възможно, макар и за кратки периоди, да бъдат катализирани негативни нагласи към науката. Интересното е, както ще видим по-нататък, че въпреки известни съмнения, хората разчитат отново точно на учените и експертите, да опровергават фалшивите новини в научната област.

Другата структурна диференциация в образа на науката, която битова на равнище обществено мнение е разграничението, най-общо казано, между природни, от една страна и социални и/или хуманитарни науки, от друга. Като цяло позитивната роля на науката се вижда и свързва в много по-голяма степен с постиженията в областта на химията, физиката, биологията, генетиката и пр. „природни“ науки, отколкото с постиженията в социалната област.

Графика 4

С кои от следните твърдения сте съгласни и с кои – не?

Както се вижда от *Графика 4*, около три четвърти от хората свързват мястото и ролята на науката в обществото с приноса ѝ за лечението на болести, разбирането на природните явления и предотвратяването на природни бедствия и пр. Разлика в мненията на отделните социални групи почти не се наблюдава. Може да се каже, че мнозинството от всички социални прослойки се „уповават“ на науката в тези ѝ измерения.

Обществото е разделено по въпроса помага или не науката, за да се преодолеят проблеми, възникнали в резултат от човешката дейност – 51.7% са склонни да се съгласят с такова твърдение, останалите не. По всяка вероятност засиленото внимание през последните години към проблеми като изменението на климата, замърсяването на въздуха, реките, океаните, ядрени отпадъци и др. под. прави хората по-скептични към „безграничните“ възможности на науката в тази област, а с това – и по-внимателни към собствените си отговорности и поведение.

По-висок скептицизъм от средното за изследваната съвкупност проявяват младите хора и учащите се (между 35 и 40% от тях са склонни да се съгласят с това твърдение), което показва, че проблемите на устойчивото развитие и защитата на природата ще бъдат държани на фокус и през следващите години, тъй като за това поколение те са сред важните социални проблеми.

За съжаление човекът и неговия свят, обществото и човешките отношения остават встрани от позитивните асоциации с науката, нейната мисия и роля в обществото. Едва 28% са на мнение, че науката помага на човек да опознае себе си, 27% - че помага да се разберат човешките взаимоотношения и хората по-добре да организират живота си, 21% - че научни дисциплини могат да помогнат на човек да се справя, когато има лични проблеми.

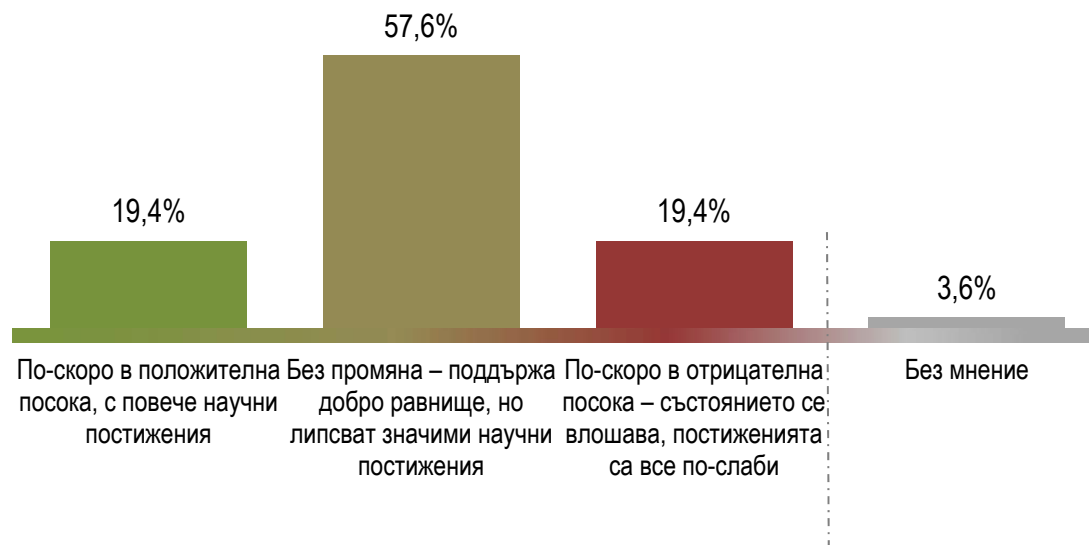
Сред административните служители, интелигенцията и свободните професии, както и като цяло сред жителите на големите областни градове, доверието в социалните и хуманитарни науки достига докъм 40%, но и при тях не надхвърля тези стойности. Така, съвременните остри психологически, социални и екзистенциални проблеми отварят вратата за други „експерти“ и „лечители“, което допълнително затруднява ръста на доверие към тях.

1.3. Развитие на науката в България

Ако цялостните обществени нагласи по отношение на науката и нейната роля в обществото са позитивни, то оценките за развитието на науката в България са по-сдържани. Изследването регистрира изключително любопитен факт – практически пълен паритет между хората, които смятат, че през последните 5 години науката в България се развива в положителна и в отрицателна посока (по 19.4%). Мнозинството застава в по-неутралната и донякъде конформистка позиция – „без промяна, поддържа добро равнище, но липсват значими научни постижения“.

Графика 5

Оценка за развитието на науката в България през последните пет години:

Макар и хората с по-високо образование от големите градски центрове, представители на свободните професии и интелигенцията да са по-позитивно настроени, навсякъде водеща е по-скептичната позиция „без промяна“.

Извод: българите се интересуват относително слабо от научните постижения както в България, така и по света, но се отнасят към научните и изследователски дейности като към високо престижно и важно за развитието на човечеството занимание. За анкетираните науката е ценност, макар и понякога да крие рискове. Образът на природните науки е определено по-позитивен, отколкото на социалните. На науката се разчита основно за изучаване и противодействие на негативни природни явления, болести и пр., но не толкова за по-доброто функциониране на обществото или опознаването на човека. Оценката за развитието на науката у нас през последните пет години е умерена – *добро равнище, но без значими научни постижения*. В рамките на този социален контекст и по-обща нагласи към науката ще разгледаме и конкретното отношение към Българската академия на науките.

2. Запознатост и възприятие на БАН в контекста на други основни институции. Мисията и ролята на БАН и нейните институти

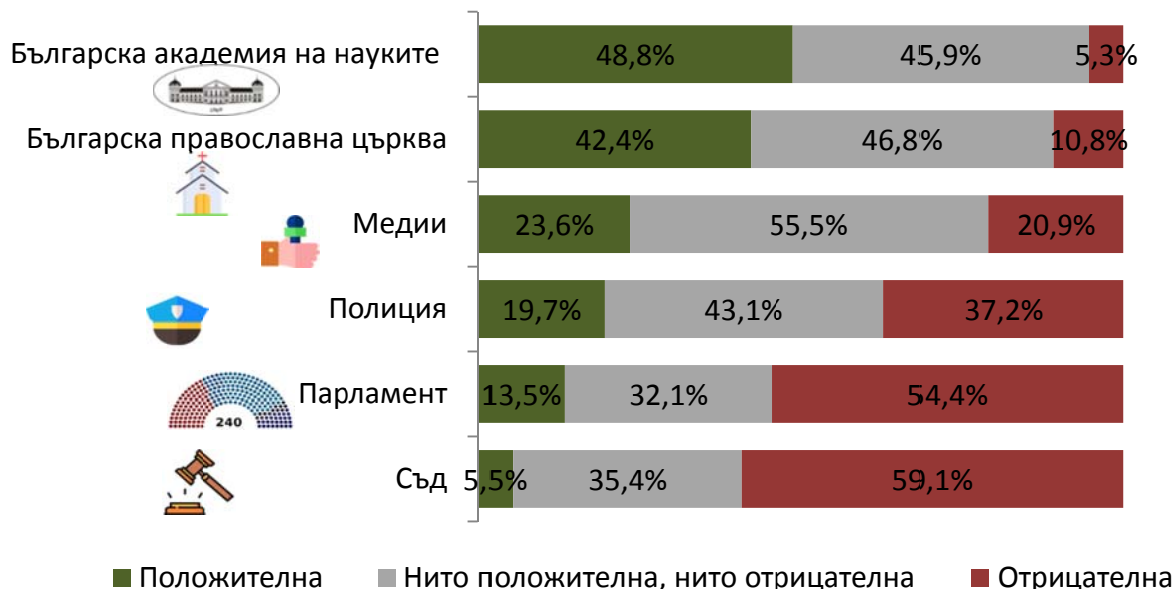
2.1. Оценка за дейността на БАН в сравнение с други ключови държавни и обществени институции

През последните години БАН често беше във фокуса на медийното внимание, не само заради собствената ѝ дейност, но и поради редица финансови, организационни и пр. поводи. В рамките на настоящото проучване не влиза задачата да се направи контент анализ на присъствието на БАН в медиите, но въпреки това може да се каже, че е доста разпространена тезата за отразяването на институцията по-скоро в негативна светлина. В тази връзка е особено важно да

се проследи как се позиционира БАН спрямо други основни държавни и обществени институции и какво е цялостното възприятие за Академията:

Графика 6

Как оценявате дейността на следните институции?

В условия на сериозна криза и ерозия на доверието към ключови институции в България през последните години, Българска академия на науките успява да запази относително високо положително отношение към себе си – както в абсолютно изражение, така и в сравнение с други институции:

- ✓ С 48.8% положително отношение, 45.9% неутрално и 5.3% отрицателно, БАН се отличава с изключително благоприятно съотношение между позитивни и негативни оценки – 9:1.
- ✓ Своеобразното второ място се заема от Българската православна църква, която има малко по-ниски положителни (42.4%) и повече (10.8%) отрицателни оценки.
- ✓ По-високото доверие към БАН спрямо БПЦ идва от четири социални групи – жителите на София, 18-40 годишните, висшистите и хората с високи доходи, които отдават предпочитание на БАН. Отношението към БПЦ от страна на тези групи е по-силно политически маркирано и те не са склонни да й делегират базисно доверие. В останалите социални групи позициите са изравнени, а при по-възрастните и с по-ниско образование по-високо е доверието към БПЦ.
- ✓ Отношението към медиите е силно поляризирано. Практически равни са положителните и отрицателните оценки (23.6% : 20.9%), при 55.5% неутрални. Този дял се дължи основно на хората, които заявяват, че на едни медии имат доверие, на други – не.
- ✓ Полиция, Народно събрание и Съд се характеризират с по-висок дял на негативните мнения спрямо позитивните. При последните две институции, дори когато неутралните мнения се добавят към положителните, отрицателните пак остават мнозинство.

Категоричният извод е, че както разгледана самостоятелно, така и в сравнение с други ключови институции, БАН се ползва с относително високо обществено доверие, особено на фона на масовата ерозия в отношението към институциите през последните години.

2.2. Позициониране на БАН спрямо останалите научни и изследователски институции

Разгледана в друг разрез - не спрямо останалите ключови държавни институции, а спрямо организации и институти, развиващи научни изследвания, БАН се откроява като най-разпознаваемата и асоциирана с развитието на науката в България институция.

Общо 83% от анкетираните са посочили организация, или институт, които те свързват с науката. Сред тях БАН, въпреки всички проблеми през последните години, остава най-силно разпознаваемата чисто научна институция – със 70.6%. Непосредствено след нея анкетираните са посочвали университетите (43.5%). Особено важно да се подчертае, че мненията, отразени в Таблица 1, са получени в отговор на свободен въпрос, което означава, че няма каквато и да било сугестия, или подсещане.

Таблица 1

С кои организации/институции свързвате българската наука?*	
БАН	70,6%
Университети	43,5%
Институти	13,8%
Научно-изследователски центрове, лаборатории	10,0%
Училища, учебни заведения, гимназии	9,7%
НПО, фондации	3,1%
Учени, академици	1,2%
Правителство/министерства	1,1%
Университетски болници	1,1%

**Посочени са общо 50 организации и институции; извън таблицата са онези, за които споменават под 1% от анкетираните*

Малко по различна е картината, когато фокусът се отмести от българската наука като цяло към научните организации и звена, развиващи ефективна приложна наука и предоставящи управленски решения. Разгледана през тази оптика, БАН запазва позитивното си възприятие, но вече не е безвъпросен фаворит. Напротив, по критерия „принос в решаването на важните социално-икономически проблеми на страната и създаване на ефективни управленски решения“, тя заема почти равни позиции с университетите и изследователските центрове и лаборатории на бизнеса.

Графика 7

Доколко свързвате всяка от следните организации с решаването на важните социално-икономически проблеми на страната и създаване на ефективни управленски решения?

■ свързвам в голяма степен ■ свързвам в известна степен ■ не свързвам ■ не мога да преценя

Общо 71.5% свързват университетите в голяма или известна степен с изпълнението на тази роля, 70.4% свързват с нея БАН, а точно 70% - лабораториите на бизнеса. Интересно е обаче, че при опцията „свързвам в много голяма степен“ подреждането се променя: лаборатории на бизнеса, БАН, университетите. Разликите са твърде малки, под границата на статистическата грешка, за да може от това ранжиране да се правят силни изводи. Факт е обаче, че въпреки много по-голямата популярност и историческа значимост на БАН и университетите, техните позиции са в относително отстъпление, когато става въпрос за решаване на конкретни социално-икономически проблеми и предлагане на управленски решения. Както вече беше споменато, може да се предположи, че БАН се асоциира повече с фундаменталните и природни науки, а по-малко с приложните дейности, въпреки че хората очакват от нея да изпълнява и тази си роля. Трябва да се добави и това, че по всяка вероятност БАН трябва да бъде и много по-активна в изпълнението и отстояването на тези си позиции. Разгледано по социално-демографски категории именно висшистите, интелигенцията, частните собственици и дори учащите свързват научно-изследователските лаборатории на бизнеса в по-голяма степен с решаването на проблемите на страната и създаването на ефективни управленски решения, отколкото БАН и университетите. Може да се предполага, че с времето, тази нагласа ще се засилва, именно защото е характерна за по-младите поколения

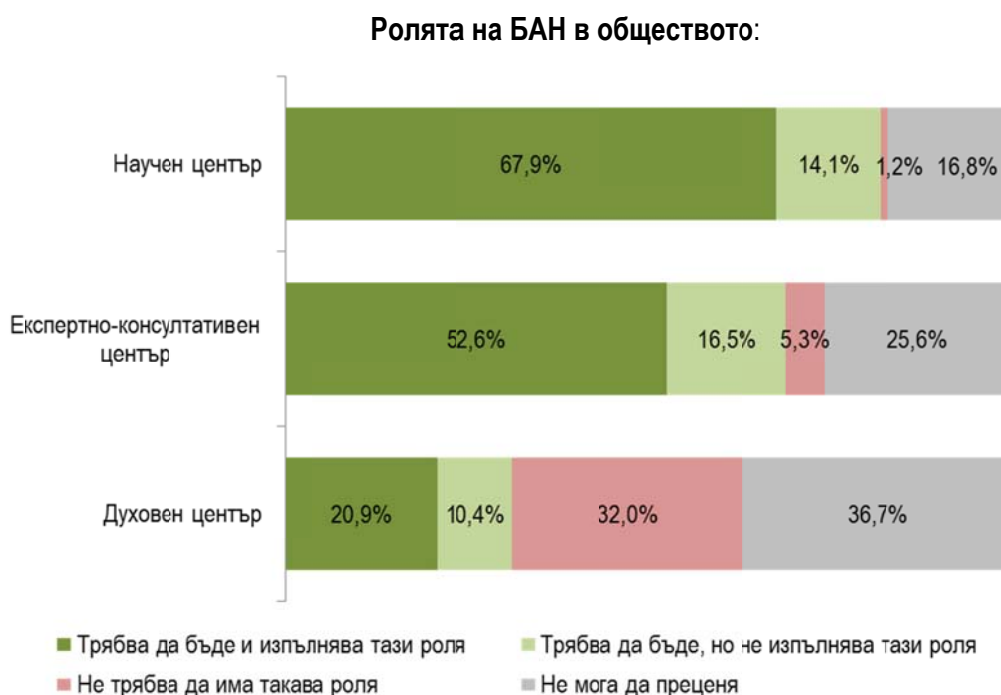
Най-поляризирано е общественото мнение относно приноса на неправителствени организации и фондации за решаването на важните социално-икономически проблеми и изработване на стратегии за развитие. Малко над половината ги свързват с тази роля, останалите не ги свързват, или не могат да преценят.

2.3. Мисия и социална роля на БАН

Общественото възприятие за мисията и ролята на БАН е да бъде както научен, така и експертно-консултативен център. Най-голяма е увереността на гражданите, че БАН трябва да бъде и изпълнява ролята си на „научен център“ (67.9%). Едва 14.1% смятат, че не изпълнява тази си роля. С около 15 пункта по-нисък обаче е делът на хората, според които тя трябва да бъде и изпълнява ролята си на „експертно-консултативен център“ (52.6%). 16.5% са на мнение, че не изпълнява тази си отговорност. Корелационният анализ показва, че именно тази по-слаба идентификация на БАН с ефективните експертно-консултативни дейности стои в основата на практическото равенство в позициите ѝ с университетите и частните изследователски лаборатории, когато става въпрос за управленска и приложна дейност (Графика 7). Като цяло висшистите, служителите, интелигенцията, в по-голяма степен смятат, че БАН изпълнява тази си роля, но частният сектор, и особено частните собственици, са по-критични. Сред нискостатусните групи – с ниско образование, доходи и живеещите в селата преобладава неинформираността и липсата на мнение.

Най-слаба е идентификацията на БАН с „духовен център“ – едва 20.9% смятат, че тя представлява такъв център. 32% не смятат, че трябва да има такава роля, 37% - заявяват, че не могат да преценят. Твърде е възможно тези ниски позиции да се дължат на двукратно значение на думата „духовен“ – просветителски и религиозен. Хората, за които конотацията „религиозен“ е доминираща, отхвърлят тази ѝ роля, тъй като тя е антипод на науката. Прави впечатление, че сред висшистите, хората със свободни професии и столичани делът на отхвърлящите тази ѝ роля се колебае между 43 и 50 на сто. Ако БАН иска да работи в тази посока, би следвало да положи целенасочени усилия, за да разясни по-добре мисията си и да постигне публичност на резултатите си в това поле.

Графика 8

Много високи са очакванията към БАН да изпълнява своята мисия, като развива успоредно и балансирано фундаменталната и приложната наука (72.6%). Акцентът, който хората отдават на приложната наука, с оглед на решаването на редица остри проблеми в обществото ни, личи и в съотношението на онези, които са избрали само отговорите фундаментална (3.4%), или приложна наука (20.9%).

По отношение на другите съпътстващи дейности, най-популярно и с най-високи очаквания е изработването на прогнози – почти три четвърти от пълнолетните българи смятат, че БАН трябва да поддържа такива дейности. Следват дейности, свързани с образованието на ученици и студенти (57.4%), както и консултантски дейности за разработване на политики (51.7%). Относително най-слаби са очакванията Академията да допринесе за повишаване образоваността на населението, но и тук делът достига почти 50 на сто. Няма статистически значими разлики между отделните възрастови, социални и образователни групи в йерархията на тези очаквания. Единствената зависимост, която проучването регистрира е, че хората с по-нисък социален и образователен статус имат по-ниски очаквания към БАН във всяко едно направление, но ранжирането се запазва идентично.

Графика 9

БАН трябва да поддържа:

Конкретно по отношение на подобряване на образованието в страната, където БАН партнира, но и се конкурира с университетите, проучването установява, че българските граждани имат позитивно отношение към ангажиментите на Академията в това поле, и в частност към трите основни направления – подготовка на докторанти и млади учени, включване на представители на Академията като преподаватели във висшето образование и макар и по-слабо - в работата с талантиливи ученици.

Графика 10

Естествено, общественото мнение не е експерт по темата, но доколкото тук говорим за събирателен обществен образ на БАН, трябва да се подчертае, че негативните наслоения са слаби – между 7 и 18 на сто, а позитивните оценки доминират, особено що се отнася до подготовката на млади учени и преподавателската дейност. Относително най-слабо се оценява ангажиментът на БАН към работата с талантиливи ученици. Предвид високото реално и символно значение на тази отговорност, е добре този аспект, както и информацията за него, да се засилят.

3. Публичен образ и разпознаваемост на отделните страни от дейността на БАН

3.1. Събирателен образ на БАН – силни и слаби страни

В публичния образ на БАН доминира представата за Академията като един от символите на българския духовен капитал – повод за самочувствие и гордост. Сред шест тествани твърдения за БАН, онова, което получава най-висока подкрепа анкетираниите (68.1%) е силно престижното и оценъчно „постиженията на учените от БАН са повод за гордост и национално самочувствие“.

Графика 11

Съгласни ли сте или не със следните твърдения?

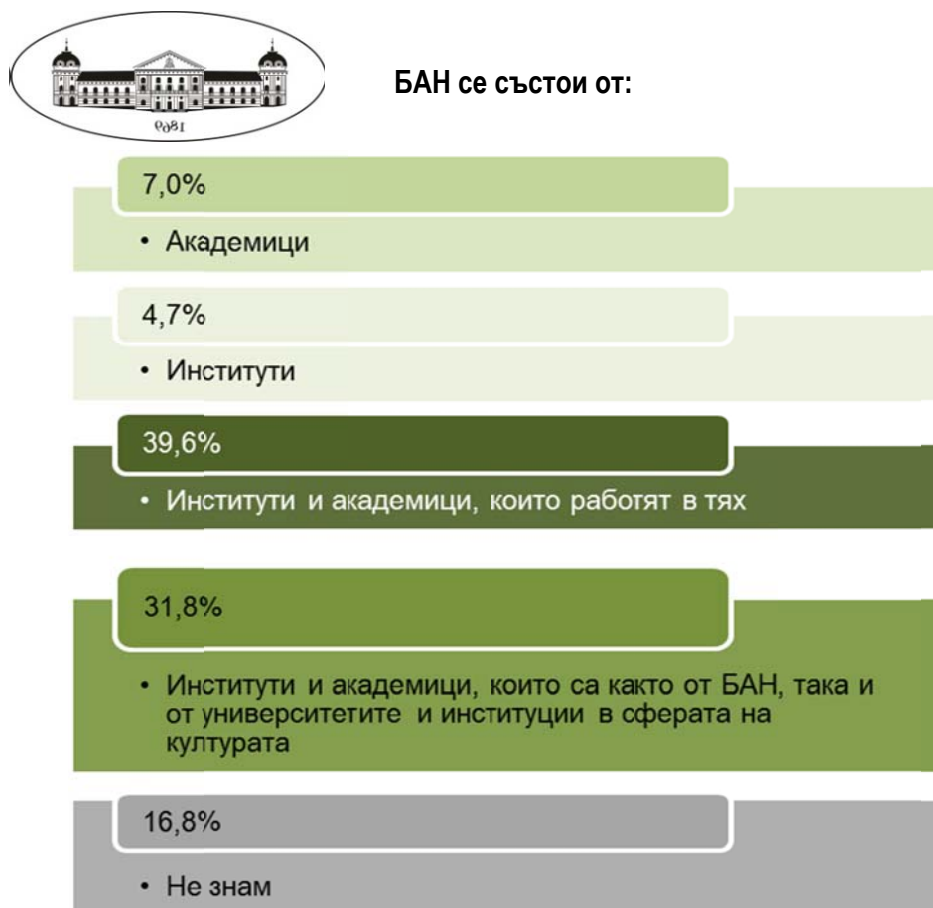
Когато се слезе на едно по-конкретно равнище, т.е. когато БАН се разглежда в контекста на настоящата си ежедневна дейност, се наблюдава специфично разпластяване на общественото мнение. Позитивните оценки в преобладаващата част от случаите се запазват – по отношение на внедрените в практиката открития на учени от БАН, възможността за работа в нея на известни и на млади учени – но делът на хората, които не са склонни да заемат позицията рязко нараства, достигайки до 40-45%. От една страна, това е нормално, тъй като анкетираните не се чувстват по-детайлно запознати с работата на Академията. Същевременно обаче тази неинформираност крие и риск – високият дял неутрални оценки могат да бъдат обърнати в негативни при хипотетична атака срещу институцията. Косвено доказателство за това е още по-високият дял неутрални оценки (61-68 на сто) по двете теми, по които БАН най-често е критикувана медийно – прекалена ориентация към теоретичната наука и прекалено раздут щат. Към момента високият символен капитал на БАН възпрепятства ръста на негативни нагласи към институцията, но при продължаването на тази линия и при липса на адекватен отговор чрез настоящата дейност и съвременните ѝ постижения, негласите могат да бъдат обърнати.

В допълнение, трябва да се добави и фактът, че социални групи, които по принцип имат високо позитивно отношение към българската наука и БАН, по въпроси като прекалено силната теоретична насоченост на Академията и раздутият и щат са доста по-критични от средното. Така например, софиянци са с около 5 пункта по-критични от средното за страната, висшистите и хората с високи доходи - с малко над 10 пункта, а интелигенцията – с почти 20 пункта. Тези групи са сред основните говорители по тези теми и поради това рискът от трансформирането на неутралните мнения в негативни под тяхно влияние е съществен.

3.2. Идентификация на БАН и разпознаваемост на нейните институти, учени, постижения

Българските граждани имат обща представа какъв тип институция е БАН, какви звена обхваща тя и как на тази база се осъществяват научните изследвания. Най-голяма част от хората се колебаят между една от двете близки опции – „БАН се състои от институти и академици, които работят в тях“ (39.6%) и по-разширената - от „институти и академици, които са както от БАН, така и от университетите и институции в сферата на културата“ (31.8%). Доста по-малък е делът на хората, които смятат, че по подобие на някои чужди академии БАН се състои само от академици (7%), или пък само от институти (4.7%).

Графика 12

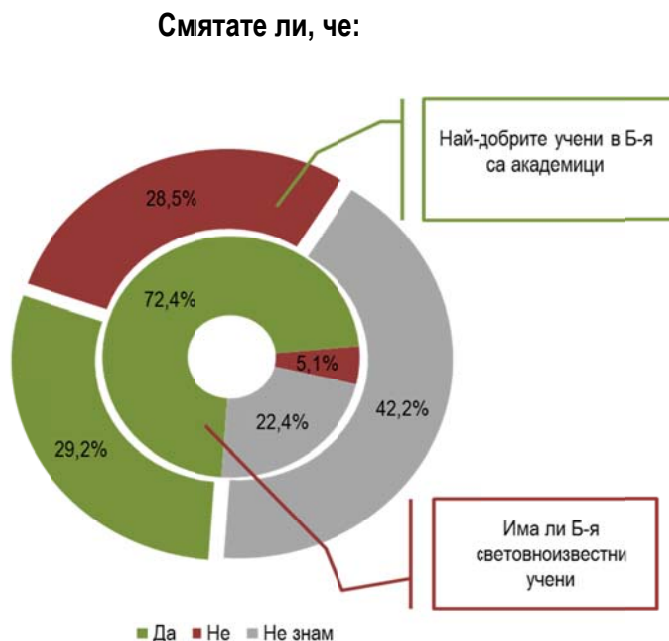
По-разширеното разбиране за структурата на БАН се споделя в по-голяма част от висшистите и представителите на интелегентията/свободните професии. В останалите групи мнението е идентично разпределено между двете позиции, което показва, че няма доминиращо възприятие, а по-скоро колебание между едно от двете.

Известна разпластеност на общественото мнение между символния капитал на Академията и настоящите измерения на нейната дейност се наблюдава и при оценките на хората за нивото на българските учени. 72% са убедени, че България има своите световно известни учени. Това е и едно от основанията за гордост и национално самочувствие, които изследването регистрира (Графика 11).

Същевременно обаче общественото мнение е силно разколебано по въпроса, дали признанието на учените у нас чрез получаването на званието „академик“, се извършва по заслуги и

справедливи критерии. 29.2% подкрепят подобно становище, 28.5% - не, а 42.2% не могат да преценят. Отговорите на тези въпроси могат да се приемат като своего рода червена лампа, че образът на БАН се корени в по-голяма степен в нейното историческо дълголетие и престиж, отколкото в настоящата ѝ дейност, за която гражданите са много по-слабо информирани. По-възрастните, живеещите в по-малките населени места в по-голяма степен споделят установеното мнение, че най-добрите учени са академици (около и малко над една трета от тях). За разлика от това, столичани, частните собственици, както и хората с високи доходи са с около 5 до 8 пункта по-скептични от средното, че най-добрите учени на страната са академици.

Графика 13

Институтите:

В отговор на свободен въпрос „*Кои институти на БАН са ви известни?*“, анкетираните изброяват общо 44 института. Малко над 44% от анкетираните са посочили поне един институт на БАН, дори и името да не е съвсем прецизно, но все пак е възможно той да бъде идентифициран. 8 института са споменати от повече от 3% от анкетираните, а 13 събират между 0.1% и 0.4%. Тъй като много често хората не са посочвали точните названия на институтите, а само приблизителното име, което не винаги може да се отнесе еднозначно към един институт, в таблицата по-долу /Таблица 2/, те са окрупнени по направления. В тях са включени и случаите, когато се споменава само общо име „биология“, химия“, „математика“ и пр. Този начин на представяне дава относително най-точна представа за степента на разпознаваемост на отделните направления от страна на широката общественост. Без да навлизаме в детайлите на процентните разпределения, което при отворените въпроси не е особено надеждно, две по-общии тенденции правят впечатление:

- ✓ Най-разпознаваеми са институтите, които най-често присъстват в медиите, заради приложните си резултати;
- ✓ Институтите, свързани с природните науки, са по-популярни от тези в социалните и хуманитарни науки;

- ✓ Институтите, чиито названия са свързани с научни области, са по-лесно разпознаваеми и идентифицируеми от онези, които имат предметно описание (напр. Археологически институт, Институт за исторически изследвания, Институт по етнология, етнография, фолклористика, са по-лесно разпознаваеми, отколкото Институт за изследване на населението и човека, или Институт за изследване на обществата и знанието, които продължават да бъдат наричани “демографски“, „социологически“, философски“ и пр. институти).

Таблица 2

Направления	
Нанонауки, нови материали и технологии	18,3%
Климатични промени, рискове и природни ресурси	15,4%
Културно-историческо наследство и национална идентичност	12,4%
Информационни и комуникационни науки и технологии	10,3%
Биомедицина и качество на живот	9,4%
Астрономия, космически изследвания и технологии	4,0%
Биоразнообразие, биоресурси и екология	3,9%
Човек и общество	2,3%
Енергийни ресурси и енергийна ефективност	2,0%

Постиженията:

Както и при институтите, при постиженията изследването също регистрира разнообразие от отговори, повече или по-малко прецизни – посочват се както конкретни научни постижения, така и научни области, или пък специфични дейности – археологически разкопки и пр. Въпреки разнообразието от 90 посочвания, общият дял на анкетираните, които са отбелязали поне едно постижение, или област достига едва 34.9%. Изключително малко са конкретните примери, които хората са в състояние да посочат (Таблица 3).

Таблица 3

За кои български научни постижения, или постижения в кои области сте чували?

Медицина	5,70%	Апарати за космически станции/за изследвания	0,80%
Космоса/ космически изследвания/астрономия	5,60%	Спътник изработка на ТУ София	0,80%
Компютри/технологии	2,90%	Джон Атанасов/ първия компютър	0,80%
Физика/Инженерство	2,50%	Антарктида	0,80%
Математика	1,90%	Електромобил	0,70%
Храна за космонавти	1,80%	Изработка на робот/роботика	0,60%
Биология/Биотехнологии	1,70%	Електроника	0,60%
Нови лекарства/фармация	1,40%	Астронавтика	0,50%
Бацилус Булгарикус/Кисело мляко	1,10%	Електронен часовник	0,50%
Химия	1,10%	Култура/история/социални	0,50%
Екология/климат	1,00%	Ваксини	0,50%
Археологически разкопки	0,90%	Генетика	0,40%
<i>Посочени са общо 90 постижения/области. Невключените в таблицата събират под 0.4%</i>			

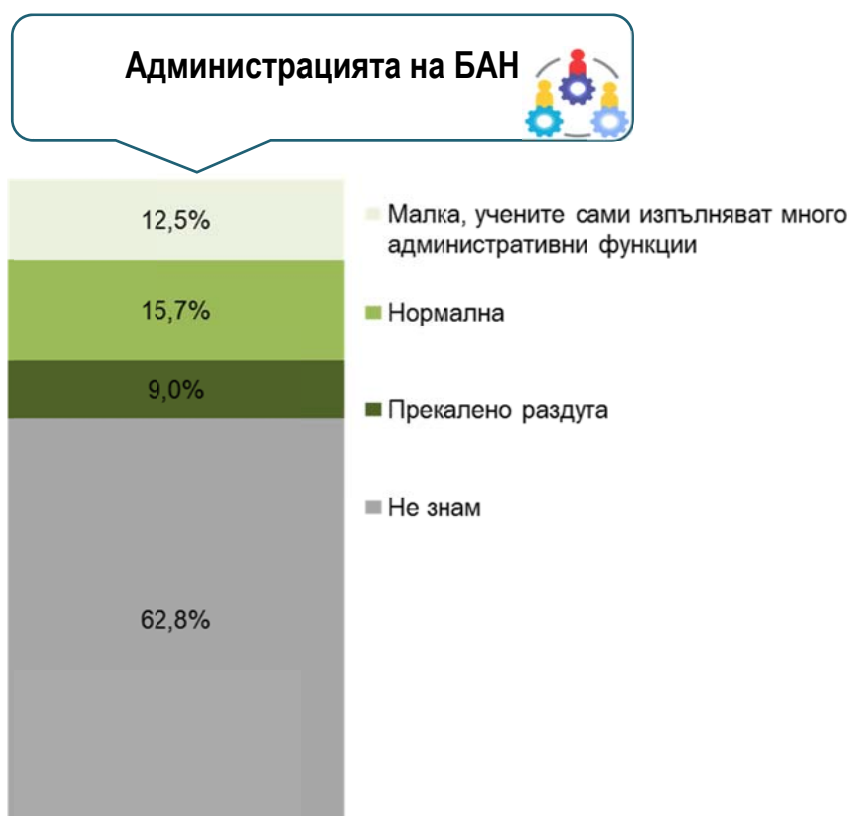
Учените:

Идентифицирането на конкретни имена на учени от БАН следва общата тенденция на относително слаба запознатост на гражданите с нейната конкретна дейност. 29.3% от анкетираните посочват общо 121 конкретни имена (понякога с грешки, понякога имена, които не можем конкретно да идентифицираме). Най-често се посочват медийно известни имена и фигури от близкото минало.

3.3. Обществени представи за финансирането и администрацията на БАН

Както вече беше посочено, анкетираните са слабо запознати с конкретни страни от дейността на БАН, което е логично и разбираемо. По-важният извод от получените конкретни резултати на въпросите за финансирането, администрацията и организацията на БАН, които въпроси често попадат в медиите в негативен контекст е, че към момента тяхното дискутиране не е формирало масови негативни нагласи към Академията. На въпрос за това какво е мнението им за администрацията на БАН, почти 63% отговарят „не знам“. Негативната опция – „прекалено раздута“ споделят 9%, а според три пъти повече, 28%, тя е малка, или нормална. И за този аспект важи обаче вече направеният извод, че високата неинформираност е най-благоприятното поле за тласкане на общественото мнение в определена посока, в зависимост от конкретната ситуация, или намерение.

Графика 14

Отговорите на въпросите, касаещи финансирането на българската наука и в частност - на БАН, потвърждават хипотезата, че са възможни по-резки обрати в общественото мнение в нагласите към Академията. Така например, в момента категорично доминира мнението, че науката и научно-приложните дейности са в основата на по-доброто развитие на страната (61.4%), а не обратното – България първо да стане по-богата, и едва тогава да започне да отделя повече средства за наука и научно приложни дейности (38.2%).

Въпреки тази категорична позиция по принцип, когато стане въпрос конкретно за финансирането на БАН, мненията се поляризират. 53.4% смятат, че БАН получава недостатъчно финансиране от

държавата, което пречи на развитието на науката. 43.2% са на обратното мнение - БАН разчита прекалено много на държавата, вместо да се опитва да привлече външно финансиране.

Графика 15

Оценки за финансирането на науката и на БАН

Разгледани по социални групи, отговорите на този въпрос също са изключително интересни. За разлика от общия интерес към науката и разбирането за необходимостта от нейното приоритетно развитие, вкл.ролята на БАН, където като най-позитивно настроени се открояват висшистите, интелигенцията и високодоходните групи, в случая с финансирането е точно обратното. Тези социални категории, плюс частните собственици, са най-критични към активността на БАН за привличане на външно финансиране в конкуренция с чужди научни институции. При тях отношението се обръща в полза на мнението, че БАН не проявява достатъчна активност в търсенето на финансиране, а прекалено разчита на помощ от държавата. При представителите на интелигенцията съотношението е 56%:44%, при частните собственици – 62%:38%, в областните градове – 50%:48%, при хората с доход над 800 лв. на човек от домакинството – 51%:49%. Обръщането на отношението, специално в тези социални групи, които са и много мощни социални говорители, е неблагоприятно за БАН, тъй като то може да повлече след себе си и по-цялостна промяна в общественото мнение.

4. Науката като приоритет и отразяването на дейността на БАН

Социологическото проучване използва различни индикатори за установяване на обществените нагласи към необходимостта от развитието на науката в България и всички те показват едно устойчиво отношение – развитието ѝ трябва да бъде приоритет за страната, тъй като науката и внедряването на научно-приложни разработки може да ускори развитието на страната и да увеличи нейния просперитет. 67% от пълнолетните българи са на мнение, че подобно на останалите страни в ЕС, развитието на науката трябва да бъде приоритет и за България, срещу само 17%, които са на обратното мнение. Необходимостта от приоритетно развитие на науката

се споделя от 87% от висшистите, 81% от служителите, 84% от хората с по-високи доходи. Фактът, че тезата получава толкова висока степен на единодушна подкрепа сред българските граждани, е красноречиво свидетелство, че една целенасочена държавна политика в тази посока би срещнала високо обществено одобрение.

Графика 16

Според вас, трябва ли, подобно на ЕС, развитието на науката да бъде приоритет и за България?

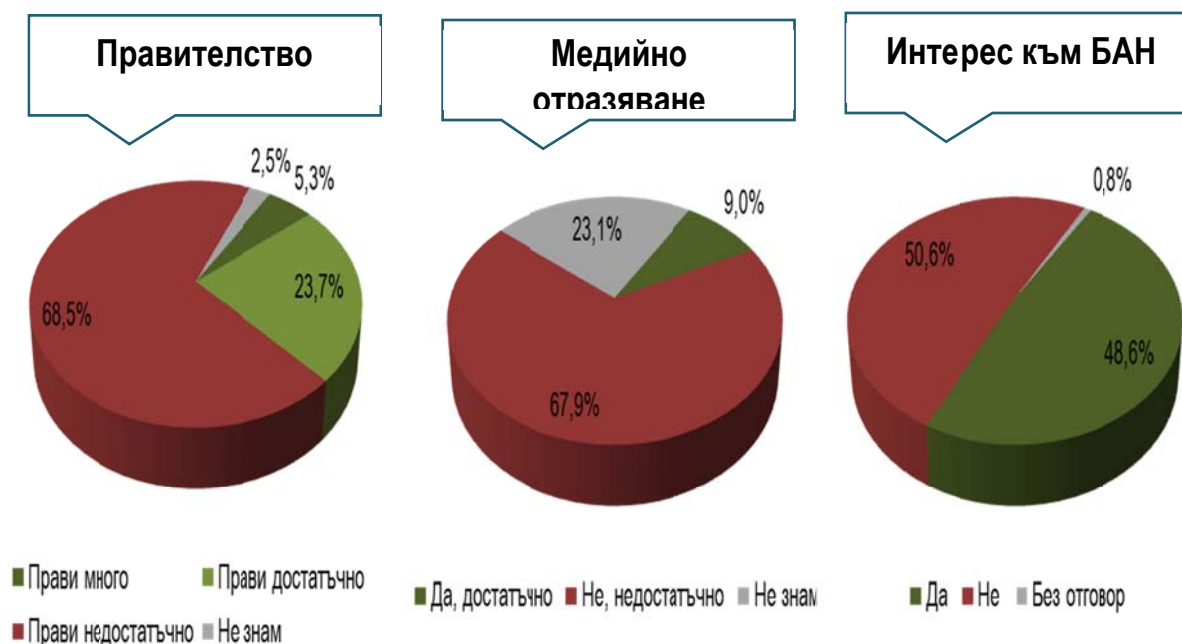

Същевременно, наблюдават се известни различия между мненията на работещите в държавния и сектор и частните собственици, като последните са по-скептични към приоритизирането на науката (59% от тях смятат, че тя трябва да е приоритет, срещу 81% от работещите в държавния сектор). Причините за тези разлики могат да са от различно естество – по-слаба технологичност на значителна част от частния сектор в страната, желание за директното му подпомагане, вместо косвено, чрез развитието на науката и пр. Каквито и да са основанията обаче, тези различия са индикатор и за необходимостта от по-силна обвързаност между науката и частния сектор. Възможно е голям дял от частните фирми да не осъзнават значението на научните постижения за по-високата си конкурентноспособност и производствени резултати. Затова е необходимо по-активно да се работи в тази посока – както комуникационно, за разширяването на познанията и хоризонта на предприемачите, така и за получаване на задания от частния сектор към БАН, които да са от полза и за двете страни.

Именно високата ценност и значение, които се придават на развитието на науката, определят и очакванията на гражданите за силен ангажимент към нейното развитие от страна на правителството, а към медиите – за нейното отразяване. Мнозинството от анкетираните, 68.5% са на мнение, че правителството не прави достатъчно за развитието на науката в България. Аналогични са оценките и за медийното отразяване на БАН – 67.9% го смятат за недостатъчно. Поляризирана е самооценката, дали хората искат да научат повече за дейността на БАН (да - 48.6%) : (не - 50.6%).

Графика 17

Оценки за усилията на правителството за развитието на науката, на медиите – за отразяването и интерес към информирание за дейността на БАН

В съответствие с разбиранията си за важността на науката за развитието на обществото, хората настояват както за повече усилия от страна на правителството в тази посока, така и за по-широко медийно отразяване. Същевременно, бидейки умерено към слабо заинтересовани от развитието на науката по принцип, българите не са особено настойчиви да узнават нови неща за дейността на Академията. Основният фокус на техния интерес, това са високите постижения и успехите на младите учени. Този интерес и нагласа трябва да бъдат използвани, за да се привлече вниманието на обществото и да се повишават знанията на хората за конкретната дейност на БАН и днешните постижения. В дългосрочен план на това може да е базиран един устойчив позитивен образ на БАН и българската наука.

Най-критични, както към ангажиментите на правителството за развитието на науката, така и към отразяването ѝ от страна на медиите, са висшистите, представителите на служителите, интелигенцията и свободните професии, учащите се, софийнци, частните собственици, високодоходните групи. Всички те са между 5% и 10% по-критични от средното за страната по тези въпроси. Същевременно, точно това са групите, които проявяват най-голям интерес да знаят повече за дейността на БАН – 66% от софийнци, срещу 32% от живеещите на село; 66% от служителите и интелигенцията, срещу 24% от безработните; 73% от висшистите срещу 24% от хората с основно образование. Също така любопитен щрих е, че ако при мъжете, макар и с малко, доминира незаинтересоваността (47%:52%), то при жените е точно обратното (50%:49%).

5. Социално-демографски фактори, влияещи върху отношението към науката и БАН

Основните социално-демографски променливи, които влияят върху отношението към науката и БАН са изведени в анализа на отделните теми и проблеми. За още по-прецизно определяне на тежестта и значението на тези фактори, е направен и допълнителен корелационен анализ между всички променливи от въпросника (включени в затворени въпроси) и шест основни социално-демографски признака – пол, възраст, образование, тип населено място, социална група и доход на член от домакинството. Използван е корелационният коефициент на Крамер, тъй като той дава най-надеждни резултати при номинални скали и категориални променливи, каквито са основният тип променливи в социалните науки. Освен това, е приложим към крос таблици, които съдържат повече от 2x2 опции на променливите ². Коефициентът на Крамер показва колко силна е взаимовръзката между две променливи. Варира от 0 до 1. В социалните науки се приема, че стойности под 0.2 показват слаба зависимост, от 0.2 до 0.3 – средна, а над тази стойност – силна. Като правило стойности над 0.4 се наблюдават много рядко, когато се кръстосват две почти идентични променливи (напр. партийни симпатии и вот и пр.)

При изчислението на Крамер със статистическия пакет SPSS за всички 60 съдържателни променливи (без отворените въпроси) по всеки един от 6-те основни социално-демографски признака (пол, възраст, образование, тип населено място, социална група и доход на член от домакинството) са получени 360 таблици с корелационни коефициенти и равнище на значимост. Пълният набор е представен в *Приложение 2*.

На база на систематичния анализ на тези корелационни таблици могат да се направят следните изводи:

- При по-голямата част от променливите няма силни статистически зависимости между отделните социално-демографски признаци и въпросите, засягащи отношението към БАН и науката. В преобладаващата част от случаите Крамер е под 0.190, а много често и под 0.1. (*Виж Приложение 2*). Този факт се дължи до голяма степен на обстоятелството, отбелязано и в анализа, че отношението към изследвания предмет е основно от два типа:
 - ✓ престижно-символно, споделяно от мнозинството анкетирани, което не варира съществено между отделните социални и демографски групи. Определени разлики, разбира се, съществуват. Те са посочени в анализа на всяка една под-тема, но не са с висока статистическа значимост.
 - ✓ слабо информирано и слабо запознато с отделните специфични страни от дейността на БАН обществено мнение. Тази слаба информираност като цяло не позволява формирането на силни статистически зависимости в отделните под-групи.
- Основният фактор, който влияе върху отношението към науката и БАН, е образованието. Не случайно тази зависимост най-често е отбелязвана и в хода на самия анализ. Изчислението на коефициента на Крамер показва, че в най-голям брой случаи относително по-силна

² Виж <https://www.spss-tutorials.com/cramers-v-what-and-why/>

зависимост (над 0.2) се наблюдава именно при образованието. Тази средна по сила корелация е налице в следните случаи:

- ✓ Интерес към българската (К – 0.252) и световната наука (К – 0.277)
 - ✓ Позитивна нагласа към ролята на науката за живота на бъдещите поколения (К – 0.208) и значимостта на науката в ежедневието (К – 0.207)
 - ✓ Подкрепа за тезата, че развитието на науката трябва да е приоритет за България (К – 0.229)
 - ✓ Роля на БАН като експертно-консултантски център (К – 0.250)
 - ✓ Асоциация на българската наука с университетите (К – 0.222)
- Други фактори, при които е измерена статистическа зависимост над 0.2, са – тип населено място, социална група, доход – но това е валидно за много малко на брой случаи. А именно:
 - ✓ По тип населено място – по-силна асоциация в столицата и областните градове на българската наука с университетите и с изследователските центрове и лаборатории на бизнеса (К – 0.226)
 - ✓ По доходи – позитивното отношение към науката като цяло и конкретните тези за ролята ѝ в просперитета на обществото (К – между 0.204 и 0.215) и значимостта на науката в ежедневието (К – 0.207) нараства с ръста на доходите
 - ✓ По социална група - сред интелигенцията, служителите, учащите се по-силно се подкрепя тезата, че БАН трябва да поддържа дейности, свързани с образованието на учениците и студентите (К – 0.219)
 - На база на съвкупния анализ на данните от кростаблиците и коефициентите на зависимост може да се формулира тезата, че социално-демографските фактори не влияят изолирани един от друг, а като взаимно спрегнати променливи, в които най-голяма тежест има образованието. Така напр. хората с високо образование са съсредоточени основно в големите градове; те са най-вече представители на професии, свързани с неръчен труд (служещи), интелигенция и свободни професии; статистически те са и с по-високи доходи. Върте в този своеобразен „клъстер“ от променливи най-висока тежест има образованието. Останалите фактори са „свързани“ с него; те произтичат от него, а не обратното. Затова и точно при него са наблюдават най-значими разлики в крос таблиците, и съответно – най-силни корелационни коефициенти. При останалите фактори – социална група, местоживеене, доходи те са по-слаби и поради това не са коментирани като основни детерминиращи зависимости. Като правило живеещите в областните центрове, както и в столицата са по-информирани за дейността на БАН и отдават по-голям приоритет на развитието на науката, на експертната и приложната дейност на Академията. В рамките на настоящото проучване обаче не може да се каже, дали това се дължи на дейността на Регионалните академични центрове, или по-скоро на факта, че в този тип населени места има по-голяма концентрация на хора с високо образование, които обръщат по-голямо внимание на темите, свързани с науката.

6. Науката като кариера и науката в ежедневието

През последните години различни философски, социологически и антропологически анализи показват, че заедно с глобализацията, ускорението развитие на технологиите и нарастване на взаимната свързаност в света, се увеличава както значението и ролята на науката, така и връщането към атавистични модели, магически формули и простите обяснения на света. В един

все по-сложен и по-малко зависещ от отделния човек свят, хората търсят опора в модели, които им предоставят усещане за цялостност, разбираемост и простота. Въпросът е – докъде се простират тези търсения и практики и могат ли да negliжират ролята на науката. Широко разпространени в медиите сензационни случаи навеждат понякога на мисълта, че търсенето на езотерични, алтернативни и пр. практики става почти масово явление и науката отстъпва на заден план.

Настоящото проучване показва, че сме много далеч от подобни тенденции. Те са по-скоро медиен, отколкото масов социален феномен. На въпрос, „на кого бихте се доверили, за да се ориентирате в света?“, получаваме следните отговори, представени на *Графика 18*:

Графика 18

На кого се доверявате, за да разберете света и да се ориентирате в него?

Данните са достатъчно красноречиви и не се нуждаят от допълнителен коментар. Заслужава си да се отбележи само, че сравнявайки с резултатите от проучването на Специализирания Евробарометър /401/³ българите се оказват много близки до другите европейци и по вярата си в науката, и по тревогите си за прекомерно бързата промяна в света, и по опасенията си за рисковете от злонамереното използване на научните открития. Единственото, в което се различават, е интересът към науката. 53% средно за ЕС са казвали, че силно се интересуват от науката, докато за България силният и умереният интерес, взети заедно, не надхвърлят 35%.

³ http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_401_en.pdf

Вероятно това е и една от причините, както вярата, така и опасенията от научните открития да са много по-радикални. 75% от европейците смятат, че животът ни е немислим без научните открития и почти същия дял – че благодарения на науката и технологиите бъдещите поколения ще имат повече възможности. В България този дял достига 87%. И обратното, около 60% от европейците са на мнение, че науката прекалено бързо променя живота ни, което поражда тревожност. За България този дял на тревожност е 81.4%.

Също както европейците, българите се уповават на науката в редица житейски ситуации. Но, изрично трябва да подчертаем това – доста диференцирано, в зависимост от конкретната ситуация. Един наглед забавен въпрос, „на кого конкретно биха се доверили хората в няколко различни житейски ситуации?“, показва контекстуалността, в която се мисли науката и нейния принос за живота на хората.

Таблица 4

На кого бихте се доверили при някоя от следните ситуации?

	При поява на странен природен феномен	При възникване на епидемия, с която човечеството трябва да се пребори	При струпване на много нещастни случаи на едно място, които трябва да се ограничат по някакъв начин
 учените	77,7%	34,7%	35,8%
 екстрасенсите	2,9%	1,4%	2,9%
 правителствата	3,6%	3,7%	26,2%
 военните	1,7%	0,9%	15,3%
 лекарите	1,9%	55,2%	5,3%
 свещениците	0,8%	0,6%	2,6%
 никого	10,1%	2,1%	9,4%
 без мнение	1,4%	1,4%	2,7%

Така както това важи за цялостната оценка на науката, така и в контекста на житейските ситуации, науката има най-висока легитимност за българина, когато става въпрос за природни

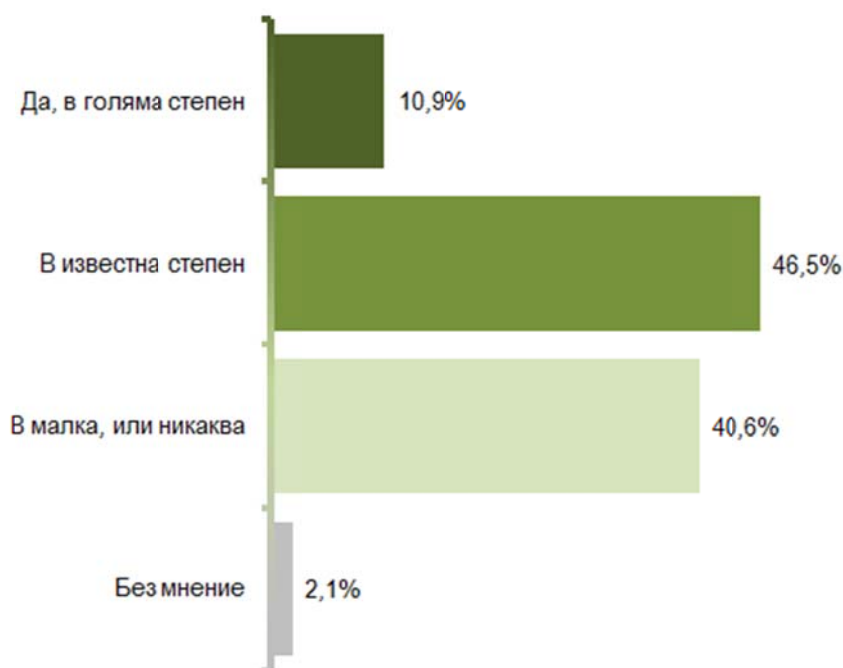
феномени и закони – три четвърти биха разчитали именно на науката в подобни случаи. Когато обаче става въпрос за нови болести, епидемии и пр., дори тогава когато са дефинирани като заплаха пред човечеството, а не като неразположение на отделния човек, се търси по-близкия и непосредствен съветник – лекаря (55.2%). Т.е. колкото по-близо до човека се отива, толкова по-малко се мисли в перспективата на големите научни открития, а на онова, което ни е непосредствено достъпно. И на трето място, когато става дума за социални събития, там науката е вече в конкуренция с правителството, дори и военните (вероятно и поради подозренията в различни конспиративни научни сценарии). Изводите, които можем да си направим от този въпрос са два: първо, за силната контекстуалност, в която се възприема науката; и второ, за необходимостта да се говори за научните постижения не само в абстрактен и отдалечен от хората смисъл, а през призмата на това, какви хоризонти отварят те пред хората, каква може да е значимостта им за света, в който живеем, за живота и здравето ни.

Мислейки за перспективите в развитието на науката, много важен аспект, който трябва да се подчертае, това е смяната на поколенията и стимулирането на младите хора да се занимават с наука. Усещането на мнозинството от българите е, че училището и университетите не стимулират достатъчно младите хора да се занимават с наука.

Графика 19

Стимулират ли училището и университетите младите хора да се занимават с наука?

Едва 11% от анкетираните смятат, че това е факт. Над 85% са на мнение, че в известна или в почти никаква степен образователната система не стимулира младите хора да се занимават с наука. Няма статистически значими разлики в тези мнения сред отделните социални групи, което показва, че мнението не зависи от социалната позиция или знание на анкетирания, а е отражение на формирано общо убеждение в обществото.

Ако обобщим, негативният извод от проучването е, че относително малко хора се интересуват от наука, а образователната система слабо стимулира учениците да се занимават с нея. Като резултат, е налице съществен риск през следващите години човешкият потенциал в науката рязко да намалее, а с това – и общата образованост и информираност на хората, което от своя страна да доведе до намаляване и на подкрепата за развитието на науката. Позитивният извод от проучването е, че науката, научните институции, БАН запазват престижа си в българското общество. Поради това е налице и висока обществена подкрепа за приоритетно финансиране на науката, за необходимостта от сериозен ангажимент към нея от страна на правителството и медиите. Огромното мнозинство от хората настояват за балансирано развитие на фундаменталната и приложната наука и усилията в това направление трябва да намерят своята публичност.